TENTOONSTELLING: DE KLEUR VAN DUIZEND BERGSMARAGDEN

In Museum Prinsessehof Leeuwarden is deze zomer een tentoonstelling te zien, getiteld *Mysterieus Celadon*. De tentoonstelling is georganiseerd in het kader van de samenwerking tussen de vier musea met de grootste collecties Aziatische keramiek in Nederland: het Rijksmuseum Amsterdam, het Groninger Museum, het Gemeentemuseum Den Haag en het Prinsessehof Leeuwarden, een samenwerking die bestaat sinds 2002. Ieder jaar organiseert een van de musea een tentoonstelling waarbij gebruik wordt gemaakt van elkaars collectie.

Daarnaast vormt de gezamenlijke website www.aziatischekeramiek.nl de plek waar informatie over Aziatische keramiek wordt gegeven.

De keuze van het onderwerp lag voor de hand aangezien het Prinsessehof Leeuwarden de grootste en meest veelzijdige collectie van deze keramieksoort heeft. De circa tachtig stukken uit eigen bezit zijn aangevuld met interessante en kwalitatief hoogstaande voorwerpen uit de drie andere verzamelingen. Hiermee is het gelukt een chronologisch overzicht te bieden van de veelzijdige celadonproductie die Azië gekend heeft. In de expositie ligt de nadruk op het in China vervaardigde celadon aangezien hier de bakermat van deze groen geglaazuurde keramiek ligt. De ouderdom van de objecten varieert van de Han-dynastie (206 v.Chr. - 221 n.Chr.) tot en met de Qing-periode (1644-1912). Ook wordt aandacht besteed aan celadon uit Japan, Vietnam, Thailand en Korea.

Tijdens het samenstellen van de tentoonstelling bleek al snel dat de celadoncollectie in de vier musea steeds op een andere wijze is opgebouwd. Het Prinsessehof Leeuwarden heeft bijvoorbeeld veel celadon dat in Indonesië werd verzameld. Dit is niet vreemd omdat er in de 14^e eeuw een levendige inter-Aziatische handel ontstond in allerlei goederen, zo ook in celadon. Dit celadon is afkomstig uit twee belangrijke schenkingen; die van Anne Tjibbes van der Meulen en Reinier Verbeek. Beide waren fervente verzamelaars van aziatica en brachten een groot deel van hun leven door in Indonesië.

De verzameling van het Groninger Museum blijkt de op een na grootste celadon collectie in Nederlandse musea te zijn. Een verrassende conclusie aangezien in het Groninger Museum hoofdzakelijk keramiek is verzameld en aangekocht uit de Ming- (1368-1644) en Qing-dynastie. Celadon is hier hoofdzakelijk terecht gekomen door particuliere schenkingen.

In de collectie van het Rijksmuseum Amsterdam ligt vooral de nadruk op unieke topstukken. Te denken valt bijvoorbeeld aan een prachtige Japanse sakefles die rond 1650 is vervaardigd. Het fond bestaat uit een celadonglazuur maar is beschilderd met een vroege Kakiemon-versiering op het glazuur (zie omslag). Tevens is er een bijzondere Koreaanse wijnfles uit de

Afbeelding 1
Bakje voor het wassen
van penselen, gegla-
zuurd steengoed,
 d. 13 cm, China,
 Noordelijke Song-
 dynastie, 960-1127,
 Prinsessehof
 Leeuwarden,
 inv.nr. GMP 1981-111

Afbeelding 2
Diversiteit aan celadon-
keramiek gemaakt in
China tussen de 4^e en
16^e eeuw, collectie
Prinsessehof
Leeuwarden

Koryo-dynastie die qua grootte en versiering tot de absolute topstukken in Nederlandse collecties behoort.

Tot slot is er de verzameling celadon van het Gemeentemuseum Den Haag. De opbouw van de collectie is heel divers, maar bevat een aantal zeer verfijnde exemplaren. De pot uit de Han-dynastie met twee enorme oren springt toch wel het meest in het oog. Dit is tevens het oudste stuk in de expositie. Daarnaast is er nog een vroege kwispedoor uit de periode van de Vijf Dynastieën (907-960) en een delicaat versierde schotel uit de zogeheten Yaozhou-ovens.

De term celadon verdient enige uitleg. Toen de eerste stukken van deze keramieksoort richting Europa werden verscheept, had men er in het Westen nog geen passende naam voor. De in 1647 gepubliceerde roman *L'Astrée* van de Franse schrijver Honoré d'Urfé bood bij toeval uitkomst. Een van de personages in het verhaal was de herder Celadon. Hij droeg een groene mantel die qua kleur een treffende gelijkenis vertoonde met het groene celadon. Een passende en pakkende naam voor deze in Europa nieuwe keramiek was snel bedacht. Tegenwoordig wint in vakkringen de term *green ware* terrein.

De groene kleur van het glazuur ontstaat door een reducerend stookproces toe te passen, een techniek waarbij weinig zuurstof wordt toegelaten in de oven. Deze manier van stoken tezamen met een bepaalde hoeveelheid ijzerdeeltjes in het glazuur zorgt voor een grote variëteit aan groene glazuren. Met name de belangstelling van de Chinese keizers is van grote invloed geweest op de productie van celadon. Het hof was een belangrijke opdrachtgever voor veel ovencomplexen in de provincies Henan, Shaanxi en Zhejiang en deze opdrachtenstroom stimuleerde de productie en de ontwikkeling van geavanceerde technieken en glazuren. Poëtische omschrijvingen, zoals 'de kleur van duizend bergsmaragden' werden gebruikt om het glazuur aan te duiden. Pas bij het aanbreken van de Yuan-dynastie (1260-1368) kwam verandering in de keizerlijke interesse. De nieuwe heersers toonden weinig belangstelling voor het verfijnde celadon en hierdoor moesten de pottenbakkers op zoek naar een andere afzetmarkt om toch in hun onderhoud te kunnen voorzien. Deze nieuwe dynastie was echter wel een voorstander van het exporteren van velerlei Chinese producten. Mede hierdoor kreeg de productie van celadon een enorme impuls en ontstond er vanaf deze periode een rijke handel met andere Aziatische landen. Het was voor het eerst dat celadon in massale hoeveelheden werd gefabriceerd. De nieuwe ovenindelingen zorgden ervoor dat bij iedere stook meer stukken konden worden gebakken dan voorheen. Door de introductie van mallen steeg de productie per dag aanzienlijk.

De honderden drakenovens die tegen de heuvels van Longquan lagen, draaiden in die tijd op volle toeren om aan de grote vraag te voldoen. Met name de uitvoer naar Indonesië en de Filipijnen was groot. Pas tijdens het aanbreken van de Qing-dynastie ondervond celadon voor het eerst grote concurrentie van voorwerpen die waren voorzien van een kobaltblauwe glazuur. Dit bleek uiteindelijk de genadeslag voor de productie van celadon. Veel ovencomplexen moesten sluiten vanwege de grote vraag naar porselein met een decoratie in blauw onder het glazuur. De interesse in het monochrome celadon werd steeds minder. Toch wordt in veel Aziatische landen, waar-
onder China, ook nu nog celadon vervaardigd, zij het op kleine schaal.

In de zaal in Leeuwarden is een tiental topstukken te zien, waarvan het meest spectaculaire voorwerp toch wel het *ruyao*-bakje is. Het bakje dat bestemd is voor het wassen van penselen werd aan het eind van de 11e, begin van de 12e eeuw speciaal vervaardigd in opdracht van keizer Huizong, een Song-keizer die regeerde van 1101 tot 1125 en die tevens bekend is als schilder en kalligraaf. De dubbele craquelé in het glazuur doet Chinezen denken aan gebroken ijs en weerkaatst het licht zodanig dat er zelfs diepte lijkt te ontstaan. Door de toevoeging van een minieme hoeveelheid *kaolien* (porseleinklei) aan het steengoed kreeg de keramiek een wittere kleur waardoor de groene glazuur bijna turkoois kleurt. Wereldwijd zijn er naar schatting nog maar tachtig van dit soort hoogstaande celadon-voorwerpen bekend.

Bij de tentoonstelling is ook een kleine catalogus verschenen als speciaal nummer van *Keramika*, het museummagazine van het Prinsessehof. Christiaan Jörg heeft hieraan een interessante bijdrage geleverd over de geschiedenis van het celadon. Niet alleen belicht hij de veelzijdige productie die in China plaatsvond, maar ook besteedt hij ruim aandacht aan de vervaardiging van celadon in andere Aziatische landen. Kees Kuiken schrijft over de Indische motieven die op deze stukken te vinden zijn en tot slot worden zestien hoogtepunten uit de collectie afgebeeld en besproken.

- *Mysterieus Celadon: groen geglazuurde keramiek uit Azië*
tot en met 17 september 2006
in Prinsessehof Leeuwarden, nationaal keramiekmuseum